

Sklenák, Vilém

Informační gramotnost uživatelů vs. vyhledávací nástroje nové generace

ProInflow. 2010, vol. 2, iss. 2, pp. 24-44

ISSN 1804-2406

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/133686>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Vilém Sklenák

INFORMAČNÍ GRAMOTNOST UŽIVATELŮ VS. VYHLEDÁVACÍ NÁSTROJE NOVÉ GENERACE

Abstrakt:

Informační gramotnost uživatelů v kontextu téměř nezměrného množství informací byla aktuální již dříve a dnes tím více. Nahlédneme-li do TDKIV, pak informační gramotnost je specifikována jako „schopnost jednotlivce prostřednictvím dostupných informačních metod a technologií vyhledávat, zpracovávat, vyhodnocovat a využívat informace.“ V souvislosti s masivním růstem webu, webových vyhledávačů, rostoucí preferencí sdělovat informace jen přes web apod. by se chtělo věřit, že uživatelé přece musí být informačně gramotní. Že je k tomu realita zkrátka přinutí. Pak jsou zde samozřejmě ještě knihovny, jejich katalogy a také jejich prostřednictvím zpřístupňované komerční informační zdroje. Vidíme zde jasný rozpor – kvalitní informace a leckdy netriviální cesta k jejich získání. Je vzkříšen princip metavyhledávání, někdy označován také jako federativní vyhledávání. Znamená výhru pro uživatele i pro knihovny? A přesto nebo možná právě proto se v posledním období objevily vyhledávací nástroje nové generace, jako jsou Summon nebo Primo. Co dalšího lze uživatelům nabídnout, aby bylo vyhledávání ještě jednodušší?

Klíčová slova: *informační gramotnost, vyhledávací stroje, vyhledávací rozhraní nové generace, katalogy nové generace, Primo, Summon*

Abstract:

Definition of information literacy is relatively simple: „To be information literate, a person must be able to recognize when information is needed and have the ability to locate, evaluate, and use effectively the needed information.“ Web search engines, web amount, web traffic – they are barriers for users. Libraries with catalogs and commercial information sources – this is offer for users, for their information needs. Many resources = many user interfaces. In last years there is a very reborn type of search – metasearch/federated search. Users are always unsatisfied. New chance is provided by next generation catalogs, for example Summon or Primo.

Keywords: *information literacy, search engines, next generation of search interface, next generation catalogs, Summon, Primo*

1 Úvod

Během dlouholetého působení v akademickém prostředí jsem viděl velmi mnoho seminárních, bakalářských a diplomových prací. Jedna z neodmyslitelných součástí kontroly spočívá v pohledu na seznam použitých pramenů. Dodržování for-

málních pravidel, jak se má správně sestavit citace, to by si zasloužilo samostatnou kapitolu, ale do tohoto článku to tak úplně nepatří. Spíše je zajímavé se podívat, co vlastně studenti¹ používají při studiu, či při zkoumání problémů. Dlužno říci, že většinový proud si „bohatě“ vystačí s doporučenými skripty k danému předmětu, Wikipedií a tím, co jim najde Google. Existence knihovny a licencovaných informačních zdrojů je pro ně snad přítěží. Nebo je to jinak?

2 Informační gramotnost

Nahlédneme-li do TDKIV, pak informační gramotnost je specifikována jako „*schopnost jednotlivce prostřednictvím dostupných informačních metod a technologií vyhledávat, zpracovávat, vyhodnocovat a využívat informace.*“² Co to znamená prakticky:

- Rozpoznat vznik určitého problému a také jej definovat.
- Určit otázky, které jsou problémem vyvolány.
- Identifikovat informace, které jsou zapotřebí pro řešení problému a/nebo zodpovězení nastolených otázek.
- Nalézt požadované informace.
- Nalezené informace vyhodnotit.
- Informace analyzovat a syntetizovat do řešení nebo odpovědi.

Informační gramotnost však není vhodné zužovat jen na oblast vyhledávání informací, naopak je vhodné ji chápat v širším kontextu obecné práce s informacemi a zahrnout také:

- sdílení a komunikaci relevantních a významných informací,
- organizaci vlastních informací,

1 V tomto článku se mají na mysli zejména studenti bakalářského a magisterského stupně, studenti doktorského studia mající předpoklady pro samostatnou vědeckou práci jsou z hlediska informační gramotnosti na jiné úrovni.

2 *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003 [cit. 2010-10-17]. Dostupný z WWW: <<http://sigma.nkp.cz/cze/ktd>>.

- filtrování informací,
- schopnosti efektivního vytváření psaných dokumentů,
- prezentační schopnosti,
- zachovávání informační a profesionální etiky.

3 Informační gramotnost v době internetu

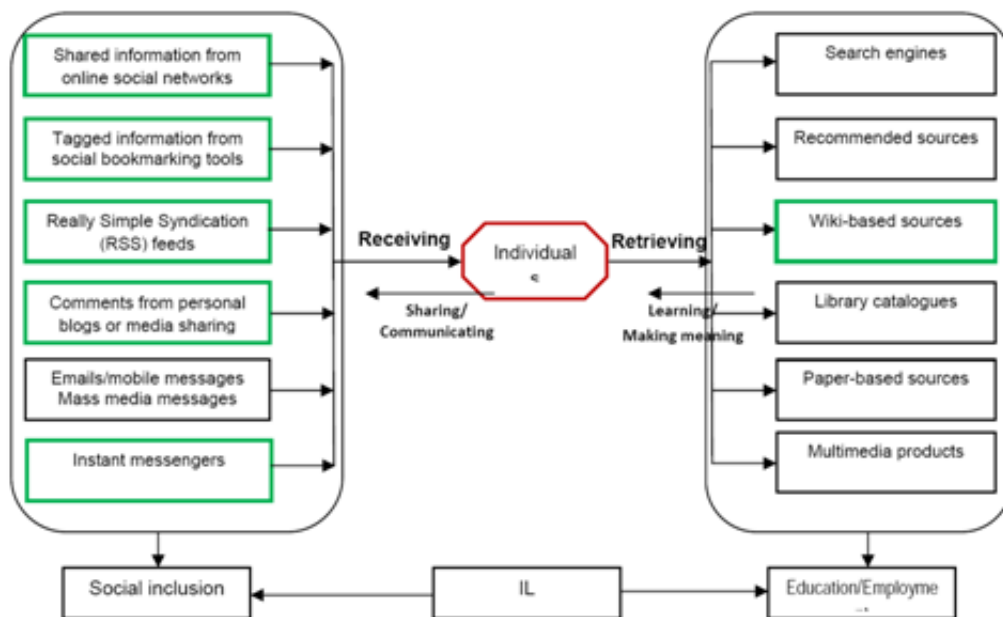
Informační gramotnost ve vztahu k internetu, jako modernímu informačnímu fenoménu, znamená řadu způsobilostí. Nejpodstatnější je schopnost formulovat svou informační potřebu v souvislosti s tak neřízeným médiem, jakým internet nepochybně je. Nezbytná je také schopnost kritického myšlení. Uživatelé se musí vyrovnávat s hypertextovou podstatou šířených informací. Odkazy mohou zpřístupňovat alternativní myšlenky, doplňkový materiál apod. Pro získání úplné informace je nutno obvykle postupovat jako při skládání mozaiky, tj. čerpat z různých informačních zdrojů. Nezanedbatelnou schopností jsou vyhledávací dovednosti, tedy využívání různých vyhledávacích služeb promyšleným způsobem.

Nyní se můžeme vrátit k vymezení obsahu pojmu informační gramotnost: jedná se o schopnost porozumět a užívat informace získané v rozmanitých formátech ze širokého spektra zdrojů tak, jak jsou prezentovány prostřednictvím počítačů. Gramotnost ovšem zahrnuje nejen schopnost čtení, ale současně schopnost porozumět problému a na základě toho pak sestavit sadu dotazů, která může vést k vyřešení informační potřeby. Obvykle se používají různé vyhledávací metody, které umožňují přístup k informačním zdrojům v internetu, a tím i jejich zhodnocení.

Jedním z nejdůležitějších návyků při práci s informacemi v prostředí internetu je nutnost kritického myšlení. Jeho podcenění nebo ignorování může vést k tomu, že internet zůstane nebezpečnou a klamavou zónou.

Internet v poslední době v mnohém změnil pohled na informační prostředí, kde všude se informace nacházejí, jakými způsoby se šíří a jak se k nim lze dostat. Impulsů, které k tomu vedly, byla celá řada. Nejsilněji se projevil vliv aplikací na principech Webu 2.0 a pak také mobilní technologie. Kombinace obojího znamená, že uživatelé mohou a jsou schopni přistupovat k informacím, ať jsou kdekoli, ale současně také mohou a jsou schopni tyto informace vytvářet nebo sdílet odkudkoli. Tradiční informační zdroje, jako jsou knihovní katalogy nebo statické

webové stránky indexované vyhledávacími službami, už nemusí být jediným kanálem pro uspokojování individuálních informačních potřeb. Řada informací ze zdrojů založených na principech Webu 2.0 – jako jsou sdílené informace v sociálních sítích, tagované informace ze sociálních záložkových služeb, RSS kanály a dále také nevyžádané zprávy (e-mailem, mobilní reklamou apod.) se rozprostírají všude kolem uživatele. Data, informace se tak k uživateli jen hrnou – viz obr. 1.

Obr. 1 Informační gramotnost v kontextu Webu 2.0³

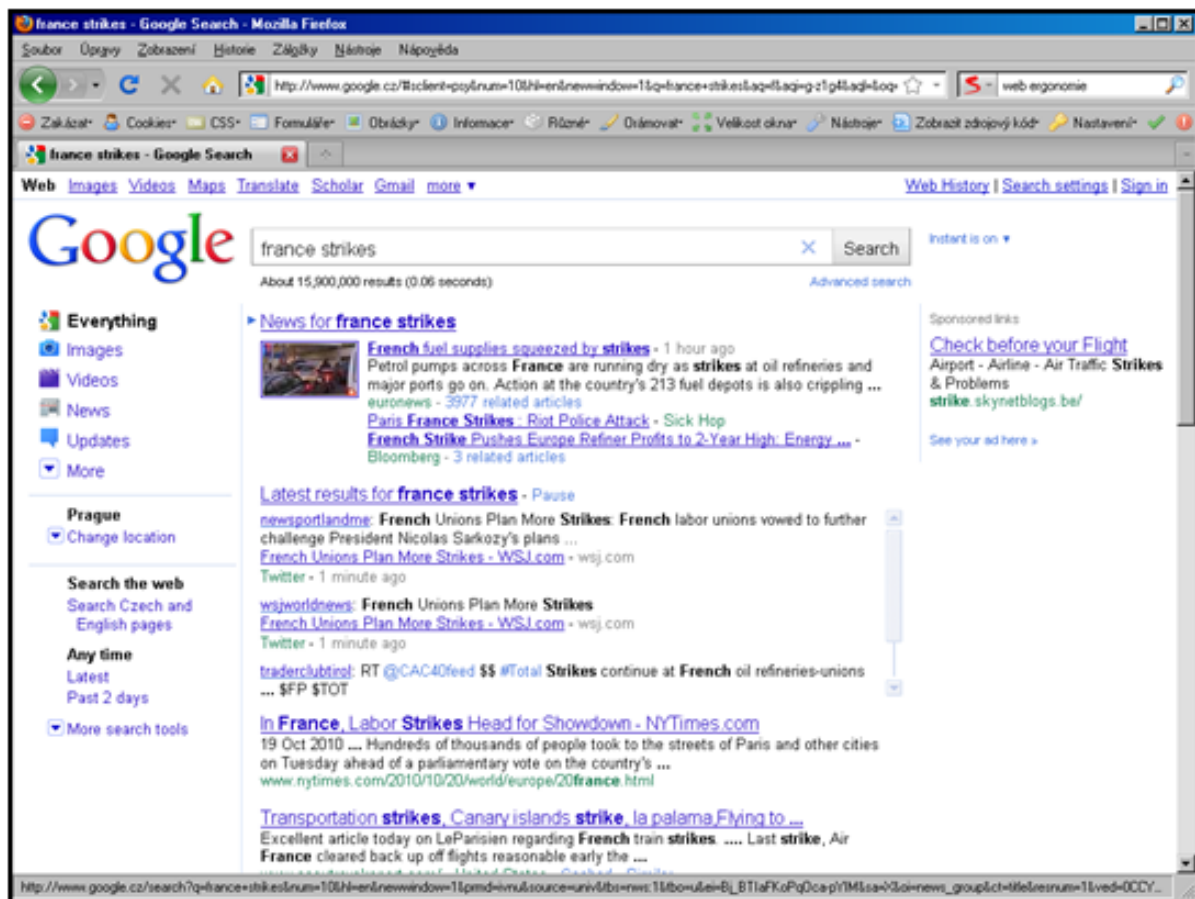
Je zřejmé, že aktivní uživatel internetu „bojuje“ se dvěma informačními proudy, role informační gramotnosti je pak nejen ta tradiční (získávání informací za účelem snížení neznalosti, pokud to lze takto zjednodušit), ale také udržování sociálních kontaktů v rámci komunit uživatelů.

Obrazně řečeno: po-toky informací z internetu se spojují u uživatele v řeku. Aby toho ještě nebylo málo, některé webové vyhledávací služby svými funkcemi umocňují dojem naléhavosti informací z webu. Zde mám na mysli:

- Indexování v reálném čase – týká se to služeb, jako jsou Twitter, MySpace nebo Facebook. Tím je umožněno mezi výsledky vyhledávání umístit odkazy, které vznikly doslova před sekundou – viz obr. 2. Vzhledem k počtu,

3 Převzato z NGHIEM, H. Delivering information literacy programmes in the context of network society and cross-cultural perspectives. In *IFLA 2010*. Gothenburg : IFLA, Dostupný z: <http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla76/74-nghiem-en.pdf>.

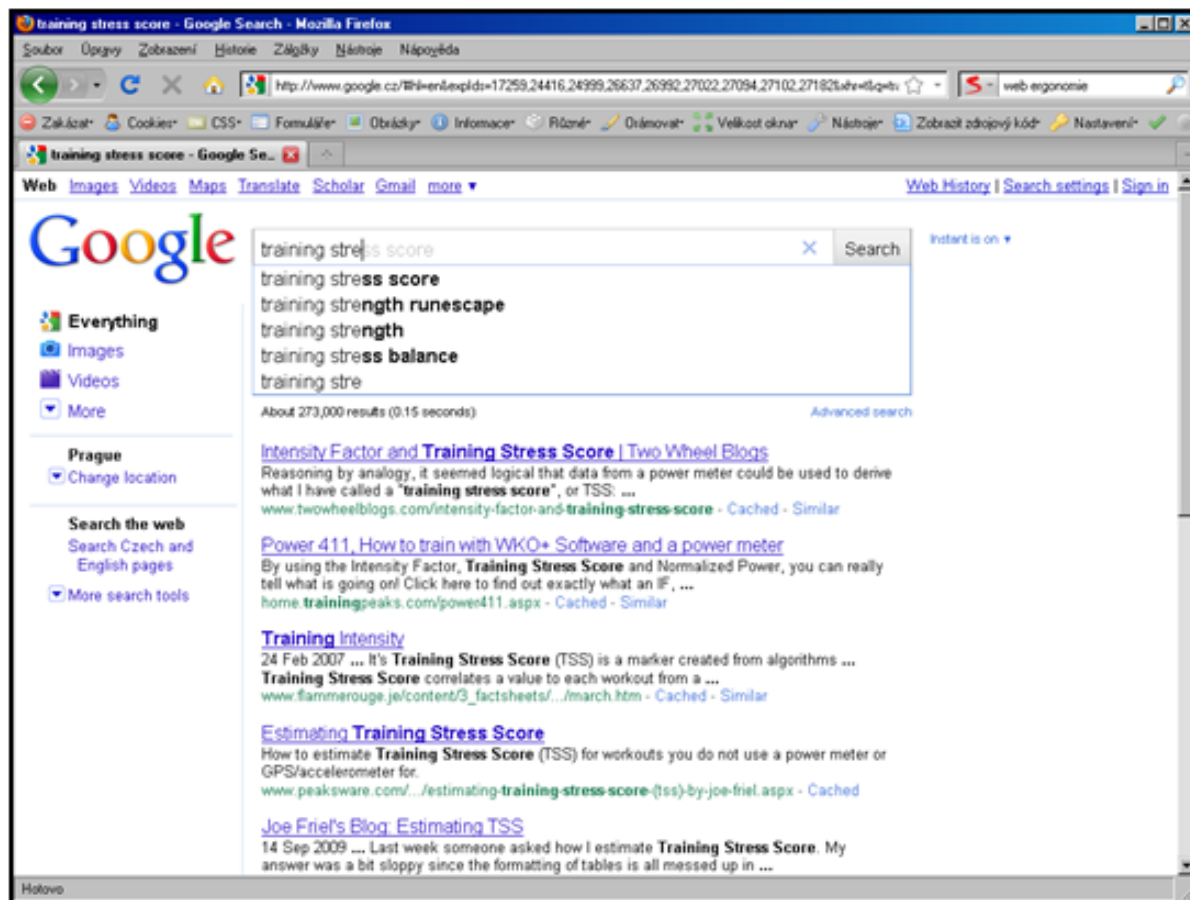
v jakém tweety a statusy denně vznikají (u tweetů byla překročena hranice 50 mil. denně⁴), mimořádně roste pravděpodobnost, že klíčové slovo se v obsahu bude objevovat. U frekventovaných klíčových slov je možné sledovat, jak nové výsledky přibývají doslova každou vteřinou.

Obr. 2 Google - začlenění zpráv z Twitteru do výsledků vyhledávání na dotaz ke stávkám ve Francii

- Google zavedl režim tzv. instantního vyhledávání – v principu se vlastně jedná o průběžné vyhledávání okamžitě v průběhu psaní dotazu (viz obr. 3), používá se formulace dotazu podle našeptávače.

4 PARR, Ben. Twitter Hits 50 Million Tweets Per Day [online]. *Mashable*, 2010 [cit. 2010-10-17]. Dostupný z WWW: <<http://mashable.com/2010/02/22/twitter-50-million-tweets/>>.

Obr. 3 Google - průběžné vyhledávání při psaní dotazu na "training stress"

Již před mnoha lety se mluvilo ve spojení s internetem a webem o informační explozi a v té souvislosti také o významnosti informační gramotnosti. Bylo to platné již tenkrát a dnes to platí x-násobně. Lze samozřejmě polemizovat o tom, co informace jsou a nejsou, čistě akademicky vzato se z velké části jedná jen o data (stokrát zopakovaný údaj nám nic nového nedá). Ale i v tom spočívá zvýrazněná role informační gramotnosti – ve schopnosti rozpoznávat relevanci, filtrovat a nenechat se zavalovat.

4 Uživatelé se mění, resp. mění návyky

Vzhledem k mému působení v akademickém prostředí zde nemám na mysli uživatele v obecném smyslu slova, ale zejména studenty. Informace jsou ke studiu zapotřebí jako sůl. Studenti mají určitou výhodu v tom, že dostanou k předmětům seznam povinné a doporučené literatury. Do situace, kdy musí sami aktivně informace vyhledávat, se dostávají při zpracovávání samostatných prací, ať již jde o práce dílčí (seminární), nebo práce kvalifikační (bakalářské, diplomové,

disertační). Jestliže je v prvním případě u doporučené literatury knihovna téměř automaticky cílem pro uspokojení tohoto informačního požadavku, pak v případě práce samostatnější tomu už tak nebývá. A nejde tak ani o fyzickou návštěvu, ale využívání služeb knihovnou nabízených prostřednictvím webu. Knihovna nabízí svým uživatelům (zejména studentům, ale nejenom jim) řadu licencovaných databází s plnými texty nebo jinými faktografickými údaji.

Co lze vypožorovat ze statistik provozu:

- klesá počet výpůjček,
- klesá návštěvnost studoven,
- neroste vytiženost licencovaných informačních zdrojů.

Dále pak lze v pracích (zejména seminárních) narazit v seznamu použitých pramenů na Google – prostě Google jako takový. Uvedená fakta svědčí o leccems, jen ne o rozumné úrovni informační gramotnosti. Dá se říci, že pro velkou část studentů platí „informace = Google“. Samozřejmě je to trochu nadsázka. Ale v jádru je pravdivá.

V rámci vedení bakalářských a diplomových prací jsem získal výsledky několika průzkumů ohledně přístupu k vyhledávání informací – respondenty byli většinou studenti (napříč obory), ale nejenom oni. Tyto průzkumy nebyly sice nijak rozsáhlé, ale dost se shodovaly v jediném – vyhledávání dominuje Google a jeho elementární dotaz v podobě klíčových slov. Je to zarážející právě u studentů, kteří potřebují odborné texty a ne jízdni řády či informace o počasí. Současně je zarážející prostoduchost dotazů, z pokročilejších možností jsou používány fráze, avšak kontextové operátory nebo filtry jsou již velkou neznámou.

Uvedené změny nejsou unikátní, ale jsou dokumentovány i jinde.⁵ Lze vypožorovat, že ve vyšších semestrech a vyšších stupních studia dochází k určitému odklonu od používání obecných webových vyhledávacích služeb ve prospěch full-textových informačních zdrojů.⁶

5 KORAH, A.; CASSIDY, E. D. Students and Federated Searching. *Reference & User Services Quarterly*. 2010, vol. 49, no. 4, s. 325-332.

6 ŠPIRANEC, S.; ZORICA, M. B. Changing anatomies of Information Literacy at the postgraduate level: refinements of models and shifts in assessment. In *Creating Knowledge VI*. Bergen : University of Bergen, 2010.

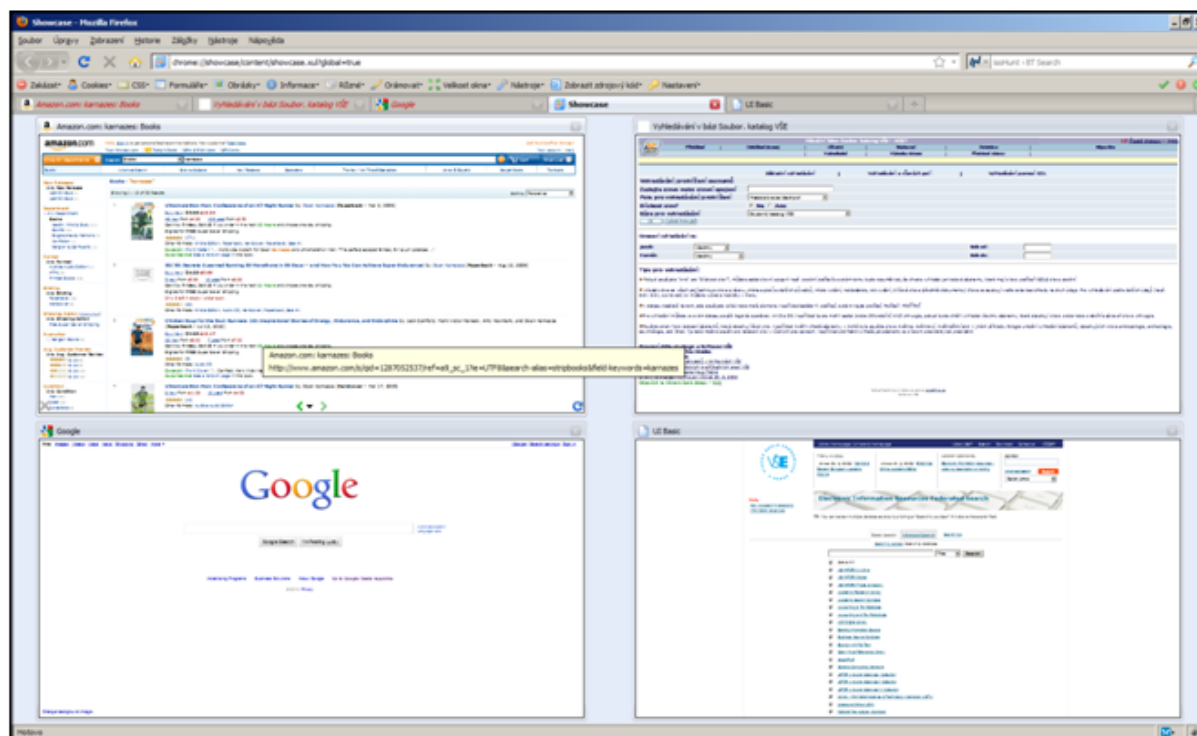
Jistou reakcí na uvedené chování uživatelů bylo zavedení federativního vyhledávání, které podporuje jednoduchost zadávání dotazů, oprostuje uživatele od práce s rozmanitými formuláři u různých zdrojů apod. Ukazuje se, že to je krok správným směrem, ale je žádoucí jít ještě dále. Směrem k vyhledávacím nástrojům nové generace.

5 Vyhledávací nástroje nové generace

5.1 Úvodem

V posledních dvou letech se stále častěji hovoří o nové generaci vyhledávání: *next-gen catalogs*, *next-generation OPACs* nebo *next-gen search interfaces*. Různá označení pro totéž. Bohužel však to nejčastěji používané *next-gen catalogs* je trochu zavádějící, protože vyvolává asociaci, že jde o produkty nahrazující současné automatizované knihovní systémy (AKS). Není to pravda. Ve skutečnosti se jedná hlavně o to, aby vznikla nadstavba nad všemi zdroji, ať již ve vlastnictví, nebo licencovanými; nadstavba s rysy moderního rozhraní a s funkcemi, na které jsou uživatelé zvyklí – jinými slovy sloučit funkce standardního katalogu, funkce federativního vyhledávání, upřesňující/doporučující/hodnotící funkce v duchu Amazonu, a to vše tak jednoduché, jak to vypadá u Googlu. Proto se mi zdá nejpřesnější používání termínu *vyhledávací nástroje nové generace*.

Předchozí odstavec možná mohl způsobit určité terminologické zmatení. Katalogy, rozhraní, nástroje, ... Každý z těchto pojmů má samozřejmě jasně vymezený význam, zvláště pokud je spojíme s vyhledáváním informací. Teď se hranice mezi nimi jakoby rozostřují. Je jasné, že běžný uživatel přijde do kontaktu nejprve s *rozhraním* (ve smyslu uživatelského rozhraní), čili způsobem komunikace a ovládnání *něčeho*. Obrázek 4 i v náhledech ukazuje, jak velmi se liší uživatelská rozhraní pro e-shop, OPAC, populární webový vyhledávač a pro službu federativního vyhledávání. Rozhraní samo o sobě se může líbit, ale podstatné je, co se pomocí něj ovládá. V našem případě se jedná o *vyhledávací nástroj*, který provádí vyhledávání informací – v souladu se zavedenou terminologií by se možná také hodilo označení *vyhledávací systém*. Aby pojmů nebylo ještě málo, lze v souvislostech s vyhledávacími nástroji nové generace narazit také na označení *discovery tool* – tím se chce naznačit jednak použití více zdrojů, jednak také možnosti dalšího upřesňování dotazu, dokud uživatel nenajde, co opravdu potřebuje.

Obr. 4 Náhledy rozhraní - Amazon, OPAC systému Aleph, Google, Serial Solutions

5.2 Nabídka na trhu

Nabídka na současném trhu je již poměrně bohatá, lze vybírat především z řešení komerčních. Produkty na bázi open source jsou sice schopny nabídnout moderní rozhraní, práci s fasetami či s názory uživatelů, ale již méně prohledávání více zdrojů najednou.

Hlavní produkty:

- Encore (Innovative Interfaces, Inc.)
<http://encoreforlibraries.com/>,
- Primo (Ex Libris Ltd.)
<http://www.exlibrisgroup.com/category/PrimoOverview>,
- SirsiDynix Enterprise (SirsiDynnix)
<http://www.sirsidynix.com/products/enterprise>,
- Summon (Serial Solutions)
<http://www.serialssolutions.com/summon/>.

Bohatým zdrojem informací o trhu s řešeními pro vyhledávací nástroje nové generace je přehled Marshalla Breedinga⁷, ve kterém je i cenná matice – produkty nové generace × AKS, nad kterými běží.

5.3 Typické funkce a vlastnosti

Vyhledávací nástroje nové generace nabízejí uživatelům zejména:

- federativní vyhledávání,
- řazení podle relevance a volitelně také jinak,
- fasety,
- moderní webový design,
- doporučení na podobné dokumenty,
- RSS,
- tagy,
- sociální nástroje,
- obohacený obsah.

⁷ BREEDING, Marshall. Discovery Layer Interfaces [online]. *Library Technology Guides*, 2010 [cit. 2010-10-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.librarytechnology.org/discovery.pl>>.

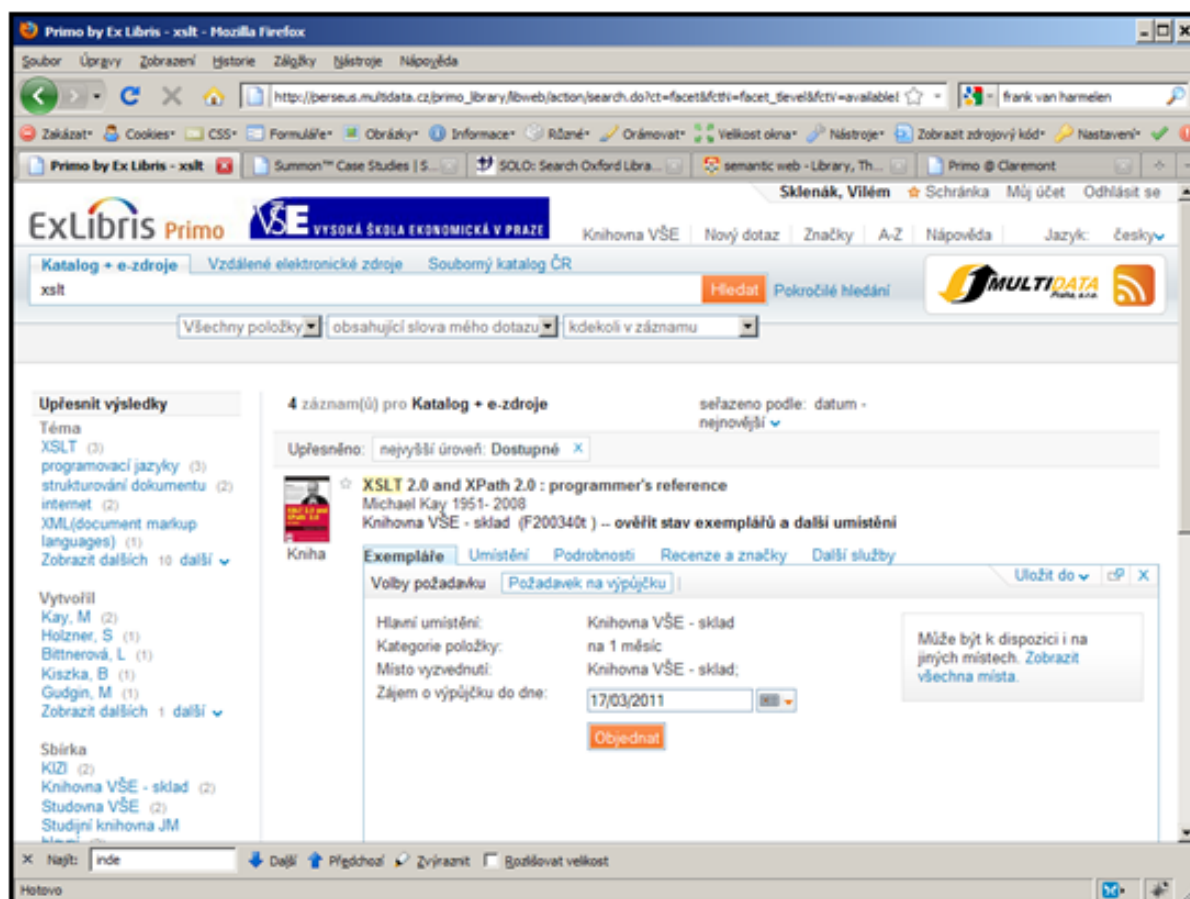
5.3.1 Federativní vyhledávání aneb jedno vyhledávací pole nade vše

Obr. 5 Vyhledávací formulář produktu Primo (testovací verze pro VŠE)

Uživatelé zajímají informace bez ohledu na to, z jakého zdroje pocházejí. Od nového „katalogu“ proto očekává nejenom informace bibliografické vztahující se k tištěným knihám nebo časopiseckým titulům, ale současně také přístup k plným textům z digitálních archívů nebo dalších, vzdáleně dostupných informačních zdrojů. Tento princip přístupu k informacím rozprostřeným ve více zdrojích se typicky označuje buď jako federativní vyhledávání, nebo také jako metavyhledávání. Jednou ze slabín obvyklého federativního vyhledávání je závislost rychlosti odezvy na rychlosti nejpomalejšího ze zdrojů. Proto určitě v letošním roce zaujala implementace centrálního indexu u produktů Primo a Summon – toto je možné jen v součinnosti s poskytovateli obsahu (informačních zdrojů) – nespornou výhodou je pak zaručená doba odezvy.

Je nutno si uvědomit, že pokud mají nové produkty plnit roli katalogu nové generace, musí nabídnout uživateli nejen federativní vyhledávání, ale také funkce obvyklé u běžného OPACu jako součásti AKS – tedy přehled výpůjček, rezervace, prodlužování apod. (viz obr. 6).

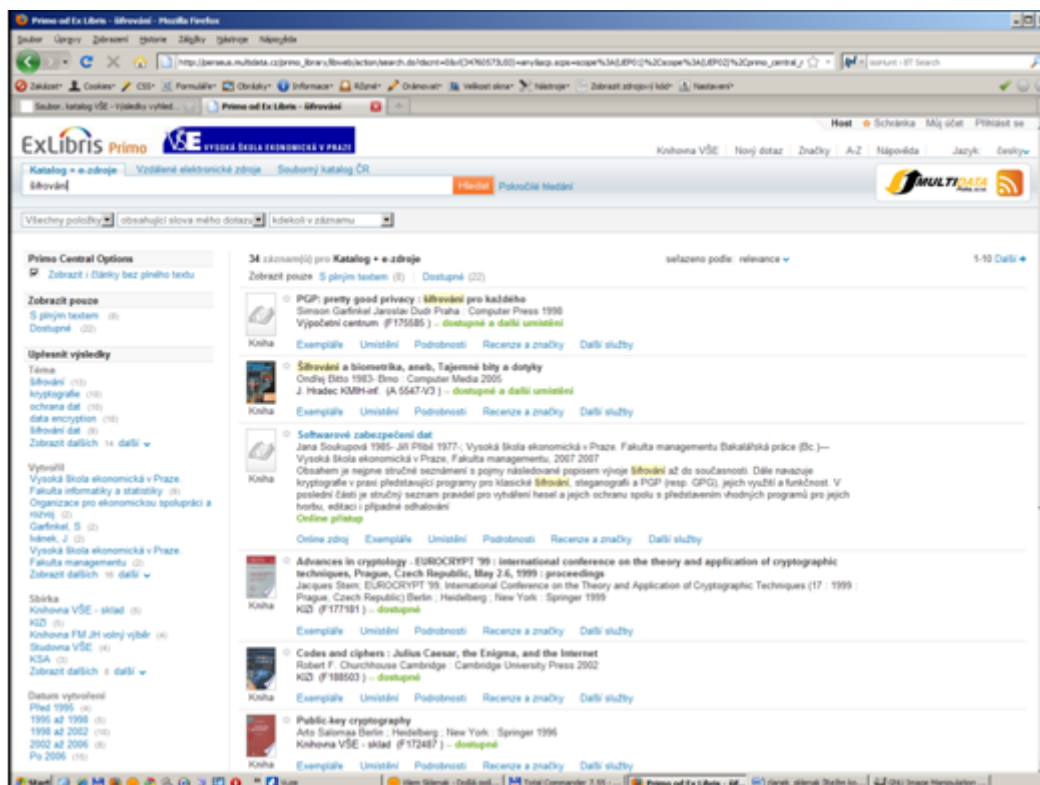
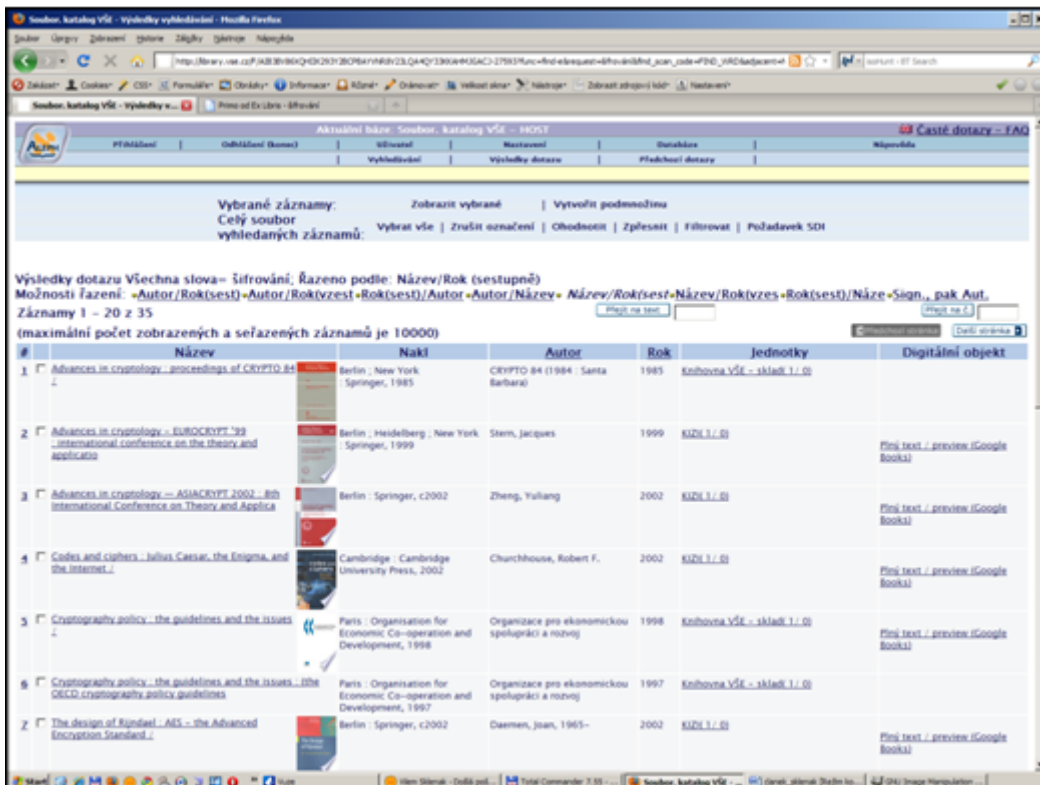

Obr. 6 Primo - zadávání požadavku na knihu

5.3.2 Webový design

Knihovní katalogy musí mít rozhraní, které je intuitivní a současně je vizuálně působivé. Jedná se o atributy, které jsou samozřejmostí u komerčních webů (Amazon), u vyhledávacích služeb (Google) nebo dalších oblíbených služeb. Nejde jen o jakousi „líbivost“, ale o to, že úspěšný web, kam se uživatel má vracet, musí dodržovat zásady použitelnosti (web usability).⁸ Obrázek 7 ukazuje prezentaci výsledků vyhledávání jak v běžném OPACu, tak v produktu Primo.

⁸ Volná definice použitelnosti webu: „Použitelný je takový web, který se návštěvníkům dobře používá. Kde se dobře orientují a rychle najdou, co hledají. Kde se neztrácejí, nedělají zbytečné chyby. Jsou to weby, ze kterých mají uživatelé dobrý pocit.“

Obr. 7 Porovnání rozhraní OPACu systému Aleph a produktu Primo

5.3.3 Obsah za hranicemi zdí knihovny...

Ještě před nedávnem OPAC AKS nabízel obsah téměř bezvýhradně v textové podobě (pomineme-li ikony jako součást navigace nebo designu stránky). Záznam o nalezené knize = struktura podle polí. Ale k danému titulu existuje téměř vždy řada informací mimo AKS a ty mohou uživateli do značné míry pomáhat v orientaci a volbě, co si nakonec vybere pro další prostudování. Například jde o obálky knih, obsahy knih a časopisů, recenze apod. Je pravda, že v tomto směru se řada OPACů posunula vpřed, ale přesto lze nabízet ještě více.

5.3.4 Fasety

Podle TDKIV fasety je „*kategorie entit (množina podtříd) vytvořená uplatněním jedné klasifikační charakteristiky (principium divisionis), která je pro danou kategorii (třídu) podstatná, strukturální. Fasety vyjadřují vlastnosti použité pro seskupování pojmů podle jejich podstaty*“⁹. Smyslem použití fasetové navigace je možnost snadného zpřesnění/filtrování výsledků vyhledávání. Obvyklé fasety zahrnují předmět, autory, data publikace, typ, lokace apod. Fasetový přístup ke zpřesňování požadavku uživatele byl zpopularizován zde již několikrát zmiňovaným obchodem Amazon. Porovnání faset produktů Primo a Summon ukazuje obr. 8.

9 KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003 [cit. 2010-10-17]. Dostupný z WWW: <<http://sigma.nkp.cz/cze/kttd>>.

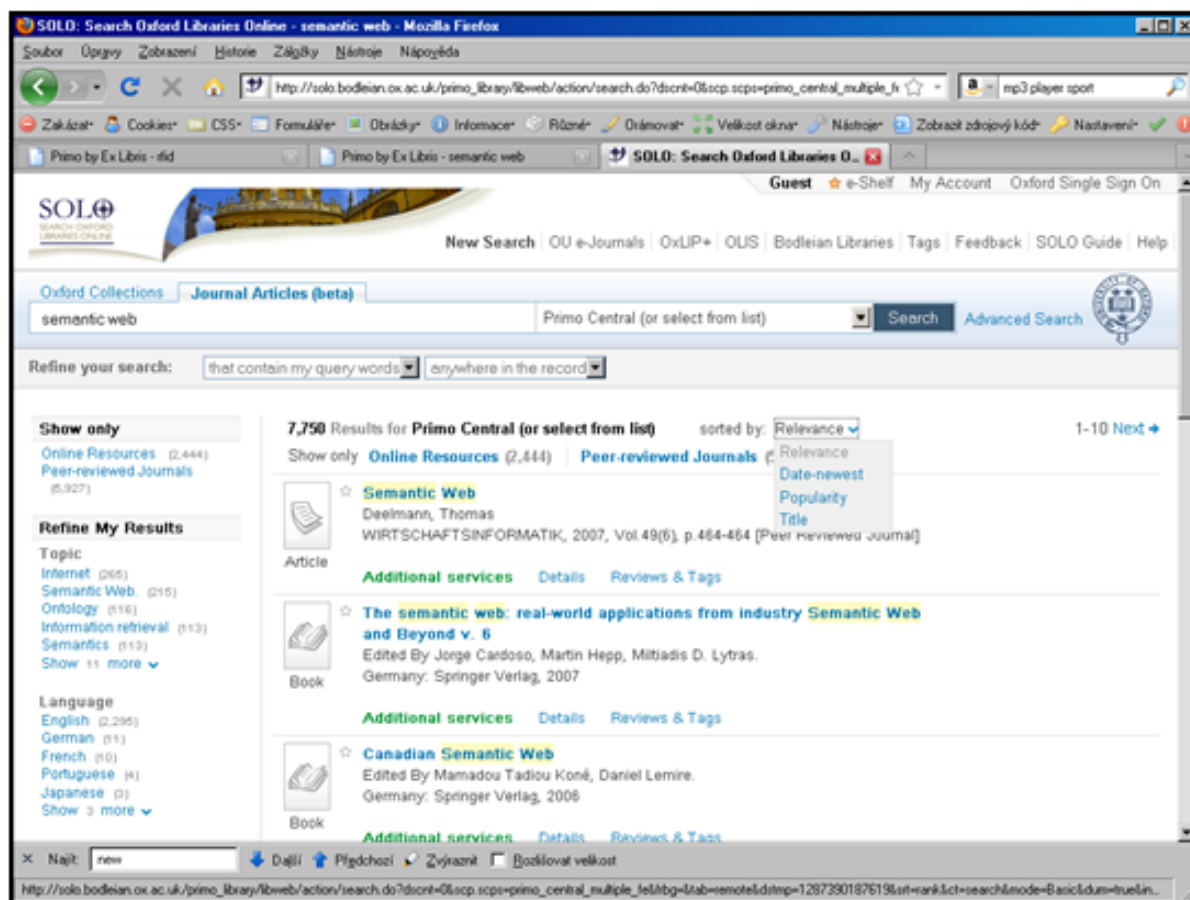
The image shows two side-by-side browser windows. The left window is titled 'Primo by Ex Libris - xslt - Mozilla Firefox' and displays search results for 'xslt'. It features a sidebar with various filters such as 'Zobrazit pouze', 'Upřesnit výsledky', 'Téma', 'Vytvořil', 'Sbirka', 'Datum vytvoření', 'Název seriálu', and 'Nová doporučená hledání'. The main content area shows a list of search results with icons for 'Článek'.

The right window is titled 'xslt - sEURch - Mozilla Firefox' and displays search results for 'xslt' on the sEURch platform. It features a sidebar with filters for 'Content Type', 'Subject Terms', 'Publication Date', 'Library Location', and 'Language'. The 'Publication Date' filter includes a bar chart showing the distribution of results over time. The main content area shows a list of search results with icons for 'Journal Article' and 'Full text'.

Obr. 8 Fasety v produktech Primo a Summon

5.3.5 Co je nové, co je populární, ...

Při vyhledávání pomocí klíčových slov ve webových vyhledávacích službách jsou nalezené výsledky obvykle řazeny buď podle relevance, nebo popularity (např. PageRank). Zatímco OPAC AKS nabídne obvykle abecední seznam výsledků (podle autora či podle názvu), obr. 9 pak ukazuje nabídku řazení výstupů v produktu Primo.

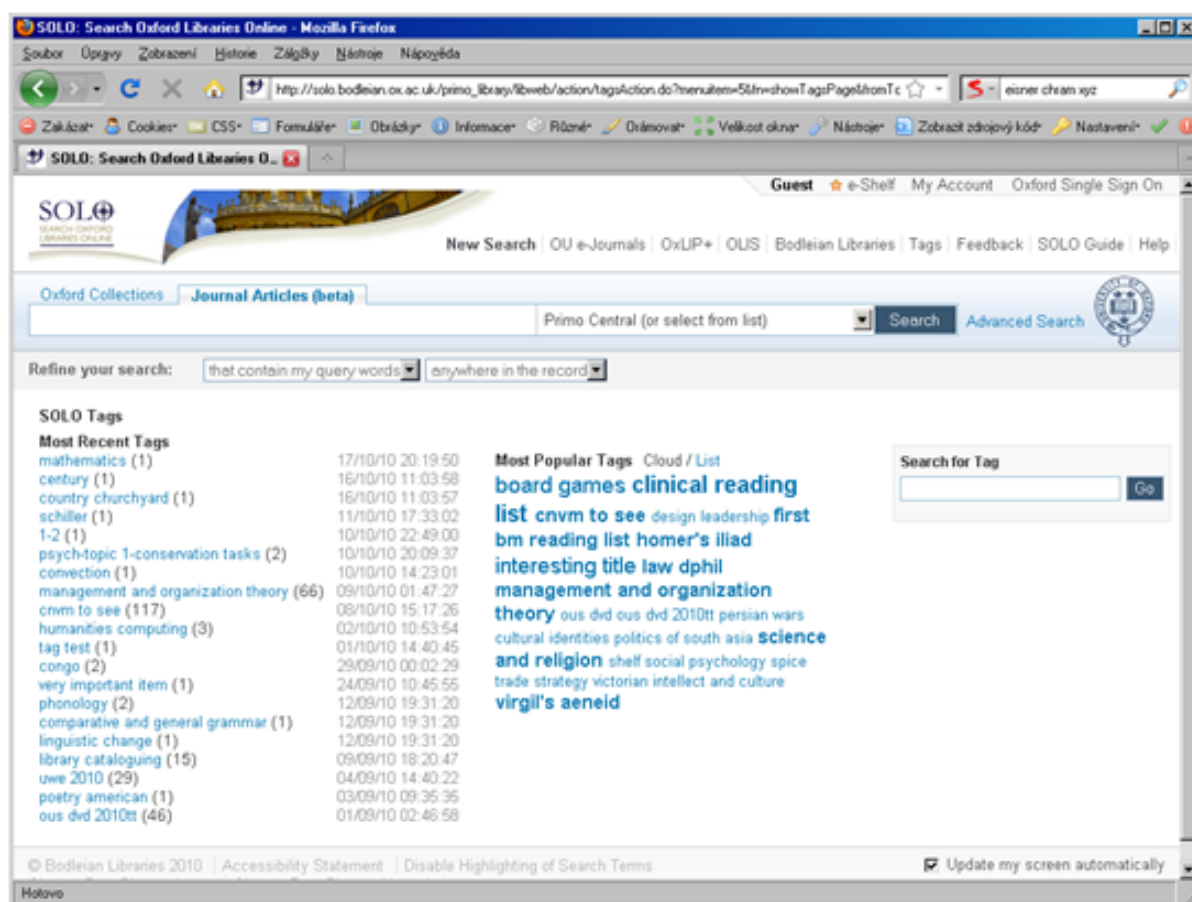
Obr. 9 Nabídka řazení výsledků v produktu Primo (Oxford Libraries)

5.3.6 Nemysleli jste něco jiného?

Nápověda alternativní formulace dotazu je určitě užitečná, zvláště když se nechtěně vloudí překlep. Tato pomoc jinak poměrně běžná u webových vyhledávacích služeb u AKS a jejich OPACů chybí.

5.3.7 Tagy

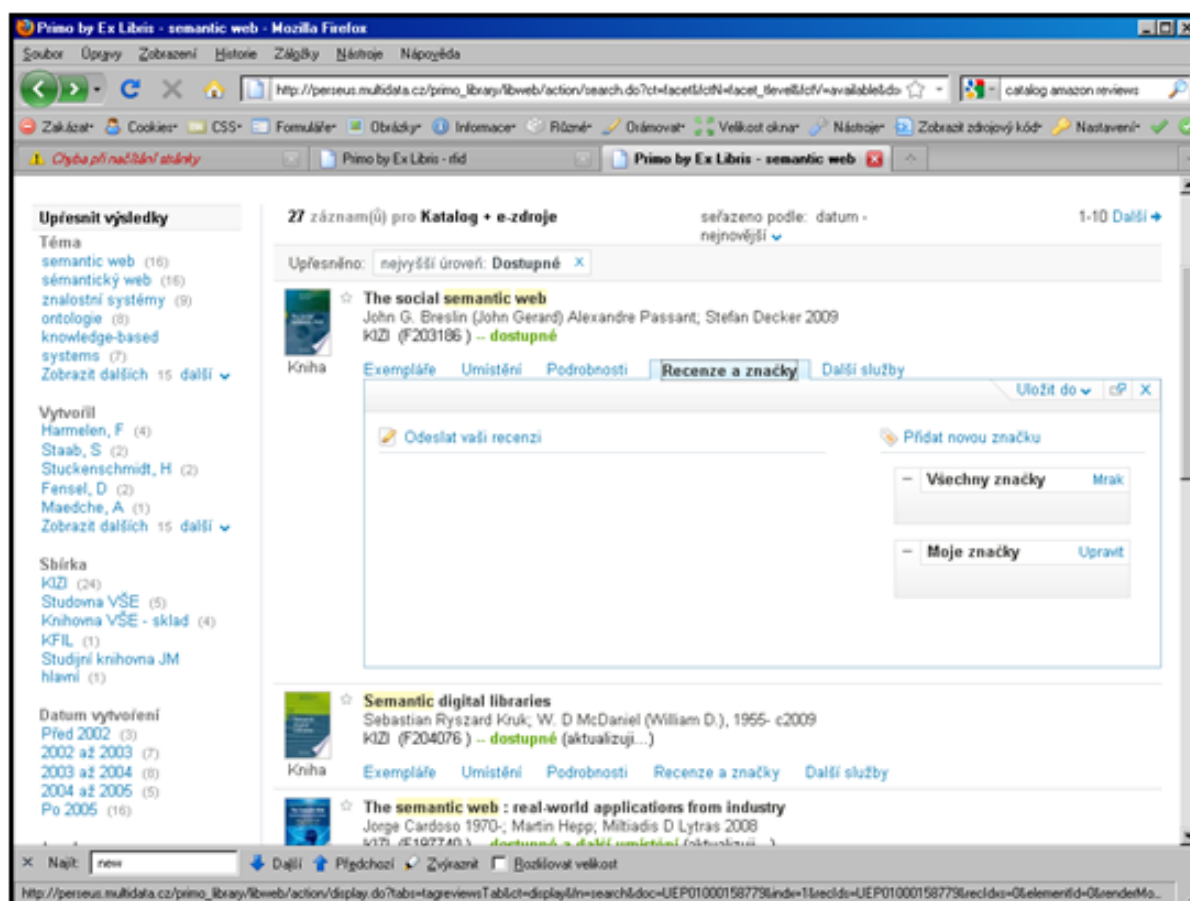
Automatizované knihovní systémy umožňují zasahovat do obsahu katalogu jen knihovníkům, a to obvykle ještě jen katalogizátorům. Web 2.0 však nabídl uživatelům velmi lákavou možnost vlastního popisování obsahu dostupného prostřednictvím webu s využitím tagů (uživatelských značek). Tagování se stalo velmi populárním, u některých služeb je to téměř výhradní nástroj explicitního popisu. Jak to však skloubit se zavedenými standardy v knihovně? Úloha zdánlivě neřešitelná však má elegantní východisko. Nástroje nové generace nejsou součástí AKS, fungují nad ním jako přidaná vrstva, a rovněž si tak udržují řadu pomocných údajů mimo katalog. Proto se tagy ukládají mimo katalog a tvoří přidanou hodnotu. Pak se stávají součástí prohledávaných výrazů. Pokud jsou tagy používány ve větší míře, zajímavou informační hodnotu má přehled těch nejpoužívanějších – je prezentován dle zvyklostí Webu 2.0 jako „oblak“ (viz obr. 10).

Obr. 10 Populární tagy v produktu Primo (Oxford Libraries)

5.3.8 Co si o tom myslí jiní

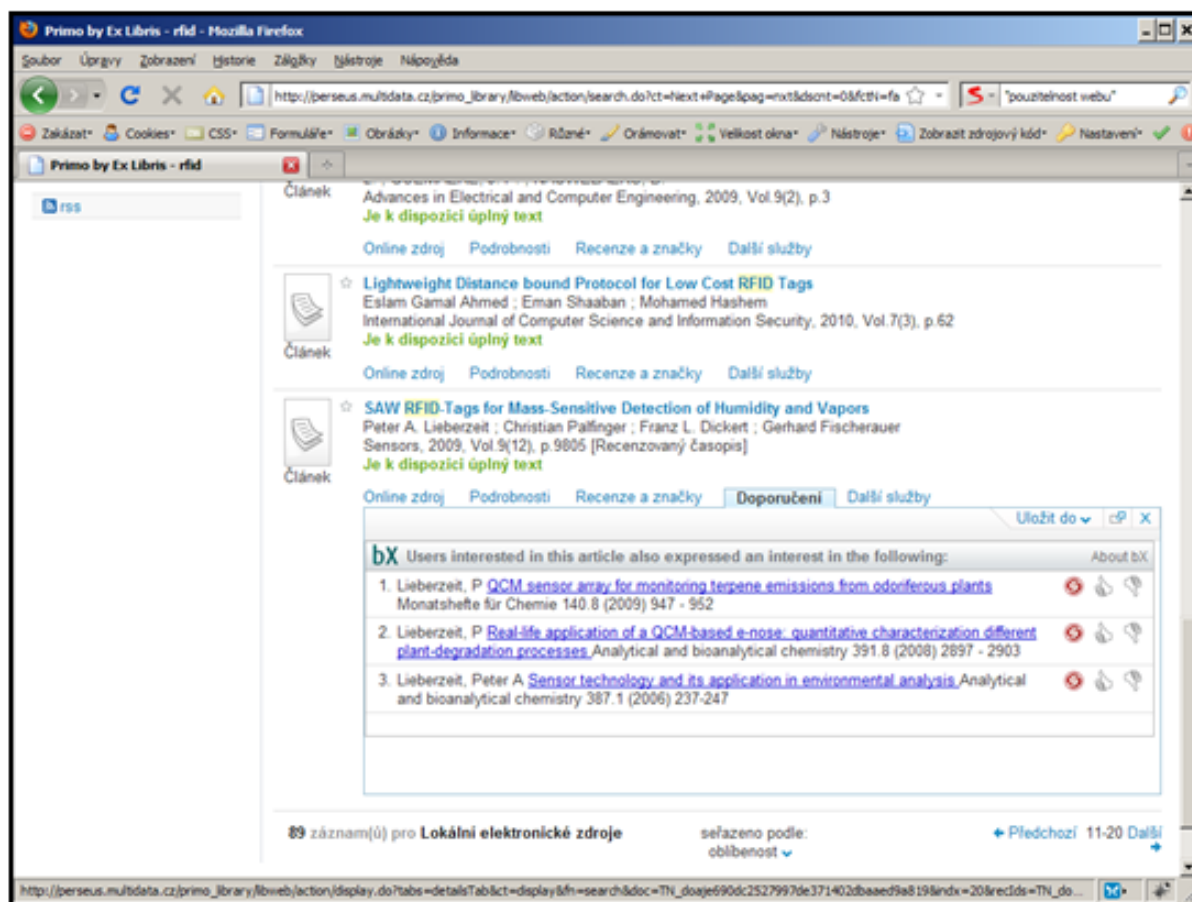
K duchu principů Webu 2.0, které umožňují uživatelům přispívat k obsahu webu, nepatří jen tagování, ale také hodnocení a přidávání názorů/recenzí/komentářů (viz obr. 11). Tyto pak mohou uživateli pomoci při orientaci.

Obr. 11 Zadávání recenze a hodnocení v produktu Primo (testovací verze pro VŠE)

5.3.9 Co se taky čte

Jednou z velmi zajímavých funkcí nástrojů nové generace je schopnost nabízet další související dokumenty, ať již ke čtení, nebo ke studiu – jedná se o analogii nabídek známých z e-shopů typu „lidé, kteří kupovali toto zboží, si koupili také...“. Z hlediska informačních zdrojů jsou relevantní dva typy doporučení – „lidé, kteří si půjčili tuto knihu, si půjčili také...“ nebo „lidé, kteří si četli tento text, četli také...“ – v závislosti na tom, jaké informace jsou k dispozici (viz obr. 12).

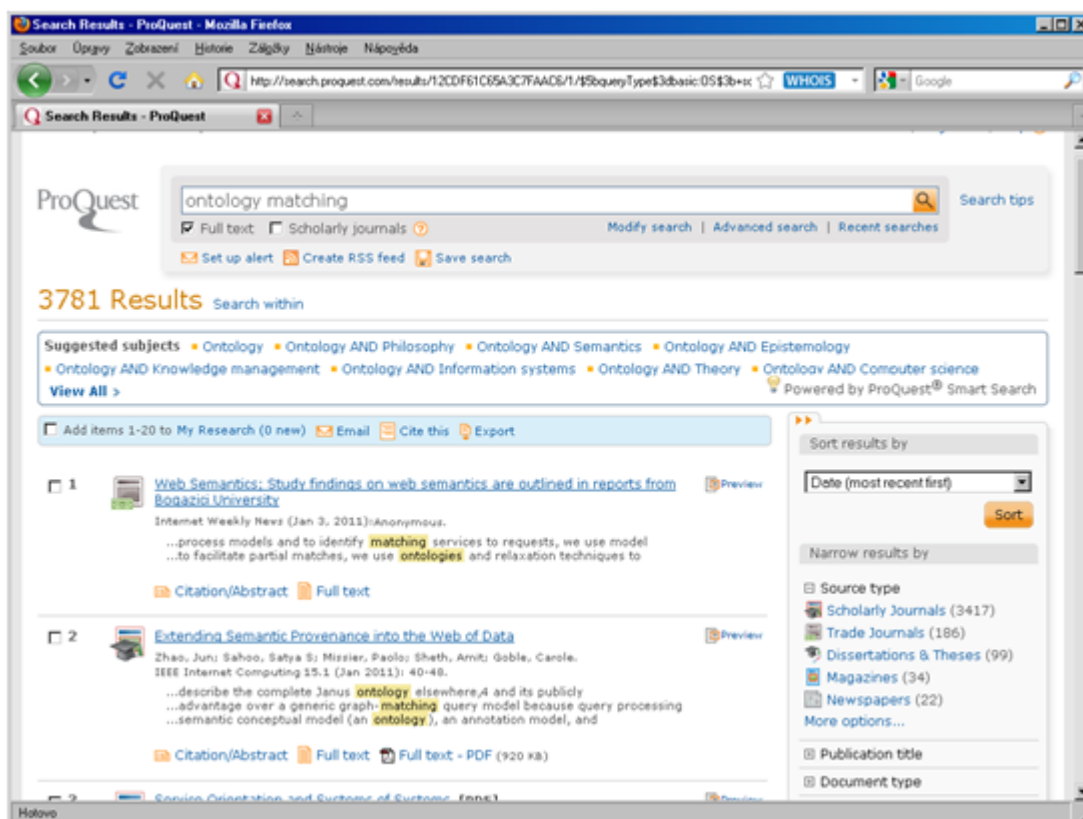
Obr. 12 Doporučení na další články - ukázka integrace služby bX do produktu Primo (testovací verze pro NK ČR)

6 Závěr

Pohledy na informační gramotnost se vyvíjejí, přispívá k tomu technologický vývoj i rozmach webu a služeb jeho prostřednictvím poskytovaných. Role knihoven a jejich informačních služeb je nadále podstatná. Informační zdroje, jejich dobrá dostupnost a použitelnost (zde myšleno ve stejném smyslu jako u použitelnosti webu) jsou předpokladem pro rozvoj informační gramotnosti. Je nutná/vhodná změna způsobu, jakým jsou informace přístupné uživatelům. Rychlost a pohodlnost představují asi dva základní požadavky. Zvyšování informační gramotnosti nemusí klást nároky jen jednostranně na samotné uživatele, aby se učili, zdokonalovali apod. V tomto směru lze na uživatele působit všemi zavedenými formami – počínaje třeba letáky a konče e-learningovými kurzy. Pak je potřeba zkusit měřit i úspěšnost/efektivnost. Trendy Webu 2.0 a vyhledávací nástroje nové generace však ukazují, že ke zlepšování informační gramotnosti lze přispět i z druhé strany.

Článek poukazuje na vyhledávací nástroje nové generace ve spojitosti s informacemi poskytovanými knihovnami. Tyto nástroje odvozují své přednosti od uživatelské přívětivosti, od zapojení uživatele, od integrace vyhledávání apod. Nebylo však záměrem vyvolat dojem, že nové přístupy k vyhledávání se neuplatňují i jinde, u jiných služeb zprostředkujících přístup k informacím. Pokud setrváme i nadále v akademickém prostředí významnou roli zde hrají informační zdroje typu citačních indexů, článkových databází apod. Například lze uvést nové rozhraní služby ProQuest – na obr. 13 je uvedena prezentace výsledků vyhledávání, kde jsou zřetelně vidět funkce vyhledávacích nástrojů nové generace (fasety, možnosti rozšíření dotazu, časová osa výsledků apod.) v kombinaci s rysy moderního webového designu.

Je samozřejmé, že názory na vyhledávací nástroje nové generace mohou být různé. Jinak se na ně bude dívat informační profesionál, který je ve vyhledávání zblhlý, a jinak běžný uživatel. Jak bylo zřejmé z některých příkladů na obrázcích, Vysoká škola ekonomická má dočasně k dispozici testovací instalaci produktu Primo. Během února/března 2011 se plánuje rozšíření testování i na běžné uživatele, a to zejména studenty. To je ta hlavní cílová skupina. Ukáže se, zda naděje spojené s vyhledávacími nástroji nové generace jsou oprávněné.

Obr. 13 Služba ProQuest – zobrazené výsledky vyhledávání v novém rozhraní

Použité zdroje

- BREEDING, Marshall. Discovery Layer Interfaces [online]. *Library Technology Guides*, 2010 [cit. 2010-10-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.librarytechnology.org/discovery.pl>>.
- EMANUEL, J. Next Generation Catalogs. What Do They Do and Why Should We Care? *Reference & User Services Quarterly*. 2009, vol. 49, no. 2, s.117-120.
- FAGAN, J. C. Usability Studies of Faceted Browsing: A Literature Review. *Information Technology and Libraries*. 2010, vol. 29, no. 2, s. 58-66.
- GIBSON, I.; GODDARD, L.; GORDON, S. One box to search them all. *Library Hi Tech*. 2009, vol. 27, no. 1, s. 118-133.
- HAINES, L. L.; LIGHT, J.; O'MALLEY, D.; DELWICHE, F. A. Information-seeking behavior of basic science researchers: implications for library services. *Journal of the Medical Library Association*. 2010, vol. 98, no. 1. s. 73-81.
- JOINT, N. Managing the implementation of federated search tool in an academic library. *Library Review*. 2009, vol. 50, no 1, s. 10-16.
- KORAH, A.; CASSIDY, E. D. Students and Federated Searching. *Reference & User Services Quarterly*. 2010, vol. 49, no. 4, s. 325-332.
- *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003 [cit. 2010-10-17]. Dostupný z WWW: <<http://sigma.nkp.cz/cze/ktid>>.
- NGHIEM, H. Delivering information literacy programmes in the context of network society and cross-cultural perspectives. In *IFLA 2010*. Gothenburg : IFLA, 2010.
- PARR, Ben. Twitter Hits 50 Million Tweets Per Day [online]. *Mashable*, 2010 [cit. 2010-10-17]. Dostupný z WWW: <<http://mashable.com/2010/02/22/twitter-50-million-tweets/>>.
- ŠAUPERL, A.; SAYE, J. D. Have we made any progress? Catalogues of the future revisited. *Journal of Documentation*. 2009, vol. 56, no. 3, s. 500-514.
- ŠPIRANEC, S.; ZORICA, M. B. Changing anatomies of Information Literacy at the postgraduate level: refinements of models and shifts in assessment. In *Creating Knowledge VI*. Bergen : University of Bergen, 2010.